

اخلاق حرفه‌ای و رابطه آن با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در کتابداران

ملیحه زارع*، دکتر ابراهیم افشار

گروه کتابداری، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان

(تاریخ دریافت 93/6/1، تاریخ پذیرش 93/10/6)

چکیده

زمینه: ماهیت حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی خدمت به کاربران است. هدف این پژوهش، شناسایی میزان آشنایی، تعهد و اختیار کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان به اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری است.

روش: پژوهش حاضر کاربردی و از نوع پژوهش‌های پس‌رویدادی است. جامعه آماری، تمام کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان در سال 1391، که تعداد آنها در مجموع 276 نفر بوده است. به دلیل در دسترس بودن جامعه آماری از روش سرشماری استفاده شد و در نهایت 207 پرسشنامه برگردانده شد. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی (درصد، میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (آزمون‌های مقایسه میانگین‌ها، کروسکال والیس و U من ویتنی) بوده است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد، کتابداران با اصول اخلاقی آشنایی دارند و نسبت به آن متعهد هستند، اما حین انجام وظایف خویش این اصول را به کار نمی‌گیرند. میزان سابقه کار در آشنایی و تعهد افراد به اصول اخلاق حرفه‌ای مؤثر است، اما سابقه کار در به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای تأثیر ندارد. قابل توجه است که جنسیت، سن و میزان تحصیلات در وضعیت اخلاق حرفه‌ای تأثیرگذار نیستند.

نتیجه‌گیری: در مجموع کتابداران نهاد کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان در بیشتر مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای، از آشنایی و تعهد خوبی برخوردار بوده‌اند، ولی در رابطه با به کار بستن آن دسته از مؤلفه‌هایی که کمتر آنها را در حین انجام وظایف خویش به کار می‌گیرند، آموزش‌ها و بازرسی‌هایی سرزده از طرف مقامات مسئول ضروری می‌باشد.

کلیدواژه‌گان: اخلاق حرفه‌ای، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، کتابداران

سر آغاز

صاحب‌نظری در بحث تعریف اخلاق، به سه مفهوم که از اخلاق برداشت می‌شود، اشاره می‌کند؛ نخست، معنای لغوی آن است، که از ریشه خلق گرفته شده است که به معنی هرگونه خصلت درونی و شخصیتی، اعم از نیک و بد را فرا می‌گیرد. دوم، رفتار اخلاقی است که مقصود خصلت و رفتار شایسته و بایسته است و نه هرگونه رفتاری. سوم، به معنای دانش نیک و بدخوبی‌ها است. اخلاق در این معنا هویت معرفتی دارد (3). بنابراین می‌توان گفت؛ اخلاق مجموعه صفات روحی و باطنی انسان است و به گفته بعضی از دانشمندان، گاه به اعمالی و

نیاز به اخلاقیات از ابتدای آفرینش در ذات تمامی انسان‌ها وجود داشته است. ادیان آسمانی نیز هرکدام در پی رشد و گسترش اخلاقیات بوده‌اند. چنانچه پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «من برای به کمال رساندن کرامات اخلاقی برانگیخته شده‌ام» (1). واژه اخلاق¹ همانند دو واژه Moral و Ethics دو کاربرد متمایز دارد: گاهی، اخلاق به معنی خلق و خوی، رفتار عادت شده و مزاج به کار می‌رود. معنای دیگر این واژه‌ها دانشی است که از حسن، قبح، خوبی و بدی رفتار بحث می‌کند (2).

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: malihezare65 @ gmail.com

رفتاری که از خلیقات درونی ناشی می‌شود، نیز اخلاق گفته می‌شود.

هر حرفه دارای مجموعه پیچیده‌ای از دانش، معیارها و اخلاقیات مربوط به رسالت حرفه بوده و به اعتماد عمومی نیاز دارد. در این خصوص، مجموعه معیارهای اخلاقی و رفتاری حرفه به‌وسیله جامعه حرفه‌ای توسعه می‌یابد و اهمیت آن درک می‌شود (4).

اخلاق حرفه‌ای² مجموعه‌ای از اصول و استانداردهای رفتار بشری است که رفتار افراد و گروه‌ها را تعیین می‌کند. در حقیقت، اخلاق حرفه‌ای، یک فرایند تفکر عقلانی است که هدف آن محقق کردن این امر است که در سازمان چه ارزش‌هایی را چه موقع باید حفظ و اشاعه نمود (5).

صاحب‌نظرانی اهمیت اخلاق حرفه‌ای را این‌گونه بیان می‌کنند: «اخلاق حرفه‌ای، تأثیر چشم‌گیری بر روی فعالیت‌ها و نتایج هر سازمان دارد. اخلاق حرفه‌ای، بهره‌وری را افزایش می‌دهد، ارتباطات را بهبود می‌بخشد و درجه ریسک را کاهش می‌دهد؛ زیرا هنگامی که اخلاق حرفه‌ای در سازمان حاکم است، جریان اطلاعات به راحتی تسهیل می‌گردد و مدیر قبل از ایجاد حادثه، از آن مطلع می‌شود» (6).

اصول اخلاق حرفه‌ای³ موضوعی است که در سال‌های اخیر در کشور ما مورد توجه قرار گرفته است، از کتاب‌ها و مقاله‌هایی که در این مود نگاشته می‌شود می‌توان به اهمیت روز افزون این مسئله در میان حرفه‌های مختلف پی برد. آن چنان که اکثر حرفه‌ها به‌دنبال تدوین منشور اخلاقی⁴ حرفه‌ای خود هستند و متوجه ضرورت و اهمیت پرداختن به آن شده‌اند. در حرفه کتابداری این ضرورت احساس شده است و کتابداران⁵ به اصولی که مربوط به انجمن‌های کتابداری⁶ آمریکا و انگلیس و سایر کشورها است توجه کرده‌اند و در مورد آن اصول به بحث و گفت‌وگو پرداخته‌اند.

اصول اخلاقی کتابداری برای رفتار فرد حرفه‌ای در موقعیت‌های خطیر که میان منافع مختلف تعارض پدید می‌آورد، تعیین تکلیف می‌کند. هرگاه کتابداران بر اصول اخلاقی بنیادی در یک موقعیت حرفه‌ای ایستادگی کنند می‌توانند رسالت و ارزش‌هایشان را تداوم بخشند (7).

به‌علاوه، جوامع حرفه‌ای برای دستیابی به آرمان‌های حرفه‌ای به تنظیم نظام اخلاق حرفه‌ای می‌پردازند. حاکمیت اخلاق حرفه‌ای بر عمل حرفه‌ای به کاهش تنش‌ها منجر می‌شود. از این رو از اخلاق حرفه‌ای به عنوان عاملی که به طور کلی نقش تسهیل‌کننده دارد، یاد می‌شود (5). این گرایش روشن وجود دارد و جامعه نیز طالب آن است که حرفه‌ها، سازمان‌ها، مسئولان دولتی، مدیران و کارکنان طبق اخلاق و ضوابط پسندیده رفتار کنند. نمونه بارز آن، اصول اخلاق حرفه‌ای پزشکان، حقوقدانان، مهندسان و افسران ارتش است (8).

کتابخانه‌های عمومی به دلیل قرار داشتن در بین عموم افراد جامعه، به عنوان نقطه‌ی عطفی، نقش بسیار زیادی در جذب افراد به مطالعه، پرکردن اوقات فراغت و رفع نیازهای اطلاعاتی افشار مختلف جامعه برعهده دارد، لذا لازم است کتابداران در رابطه با انجام خدمات خویش با کیفیت بالا، احساس مسئولیت کنند و حرفه‌ی کتابداری را به اجتماع با قابلیت‌های گوناگون خود نشان دهند، و با انجام وظایف خود به صورت متعهدانه افراد را جذب کتابخانه نمایند، براین مبنا، در صورت پایبند بودن به اصول اخلاق حرفه‌ای، با تعهدکاری⁷ بهتری به وظایف خویش در مقابل همکاران، سازمان، و جامعه استفاده کننده عمل می‌نمایند (9،10).

یکی از شرایط حرفه‌ای بودن⁸ هر رشته پایبندی آن به اصول اخلاقی مخصوص آن حرفه است (4). کتابداران نهاد کتابخانه‌های عمومی⁹ نیز نیازمند به اصول اخلاق حرفه‌ای هستند تا در صورت بروز تعارض میان ارزش‌ها و ملاحظات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مختلف به انتخاب درست دست بزنند. کتابداران برای ایفای نقش حرفه‌ای خود، لازم است از قواعد و ضوابط روشن پیروی کنند تا دغدغه پایداری کردن ناخواسته حقوق و حیثیت دیگران و نیز هراس از تعرض بی‌دلیل و غیراخلاقی ایشان در تعیین خط‌مشی‌ها و توسعه نحوه خدمات‌رسانی خود نداشته باشند (11).

با توجه به اهمیت اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها مطالعات متعددی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که مرور آنها بر تدوین چهارچوب مفهومی تحقیق حاضر مؤثر بوده است. در تحقیقی به بررسی اخلاق حرفه‌ای کشاورزان در حفاظت از خاک

پرداخته شده است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که در مجموع عوامل حفاظتی، تولیدی، نیکداری، آینده‌نگری، صیانتی، پایداری و اخلاق زمین عمده‌ترین عوامل تبیین‌کننده اخلاق حرفه‌ای کشاورزان در حفاظت از خاک بوده‌اند (12). در پژوهشی دیگر به بررسی دیدگاه اعضای هیأت علمی و کتابداران دانشگاه‌های دولتی کشور نسبت به پیش‌نویس اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداران¹⁰ و اطلاع‌رسانان ایران به منظور ارائه چارچوبی برای تدوین نظامنامه نهایی به مقایسه نظرات دو گروه از کتابداران هیات علمی و کارمند پرداخته شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که بین دیدگاه اعضای هیات علمی و کتابداران دانشگاهی به اصول اخلاق حرفه‌ای تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین این پژوهش، همراه با بیان مشکلات عمل به اصول اخلاقی، این اصول را مورد تایید آنها معرفی کرد (8). مطالعه‌ای نیز به بررسی رابطه اخلاق حرفه‌ای و مسئولیت‌پذیری اجتماعی¹¹ در صنعت هتل‌داری پرداخته است. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که میان اخلاق حرفه‌ای با مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مدیریت منابع انسانی و مشارکت اجتماعی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد (13). در مطالعه دیگری که به بررسی میزان توجه کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان و دانشگاه اصفهان به اخلاق حرفه‌ای بر اساس اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداران دانشگاهی ایران پرداخته شد، به این نتیجه رسیدند که هرچند میزان توجه به هر کدام از اصول بالاتر از حد متوسط است، اما مدیران کتابخانه‌های پیش‌گفت نباید از سایر اصول اخلاق حرفه‌ای، که در سطح متوسط و پایین‌تر هستند، غافل شوند. این امر، ضرورت آموزش مداوم اخلاق حرفه‌ای برای کتابداران دانشگاهی را می‌طلبد (6). در پژوهشی با عنوان «جنبه‌های اصول اخلاقی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در فارغ‌التحصیلان ایالات متحده آمریکا» اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی در میان دانشجویان فارغ‌التحصیل مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد برخورد شرکت‌کنندگان در بعد از مطالعه این اصول، با برخوردشان قبل از مطالعه متفاوت بوده است (14). یکی دیگر از محققان در تحقیقی با عنوان «اخلاق اطلاع‌رسانی»¹² برای متخصصان کتابداری در قرن بیست و یکم» کدهای اخلاقی مجامع حرفه‌ای

کتابداری و اطلاع‌رسانی آمریکا را به روش تحلیل محتوا مورد مطالعه قرار داد. نتایج او نشان داد مجامع حرفه‌ای موضوعات هسته‌ای و اصلی در اخلاق کتابداری و اطلاع‌رسانی را آزادی فکر، دسترسی مساوی به اطلاعات، تامین محرمانگی¹³ و حق مالکیت فکری می‌دانند (15). در تحقیق دیگری به بررسی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در بین اعضای هیئت علمی گروه مهندسی پرداخته شده است. نتایج این پژوهش نشان داد که مهم‌ترین مؤلفه‌ها عبارت است از: احترام به دانشجو، امنیت روان دانشجو، حفظ حریم شخصی¹⁴ دانشجویان، پرهیز از شوخی‌های نامناسب، پرهیز از استفاده از تسهیلات دانشگاه به منظور رفع نیازهای شخصی و غیره (16). محققین دیگری به بررسی میزان رعایت کدهای اخلاق حرفه‌ای در کاردرمانی دانشگاه علوم پزشکی جهرم پرداخته‌اند. این محققین به این نتیجه دست یافتند که برای ارتقاء هر چه بهتر مدیران و سایر کارکنان دانشگاه با برنامه‌های آموزش ضمن خدمت و تدوین خطی مشی‌های مورد نیاز توجه لازم را در زمینه رعایت اخلاق در عملکرد حرفه‌ای پرسنل درمانی به عمل آورند (17). با مروری کلی بر پژوهش‌های صورت گرفته در داخل و خارج از کشور می‌توان چنین استنتاج کرد: برخی از انجمن‌های کتابداری خارج از کشور به علت اینکه مدت‌هاست نظام‌نامه اخلاقی مدون و مکتوب دارند، بیشتر پژوهش‌های خود را در جهت مقایسه این نظام‌نامه‌ها با یکدیگر و میزان تشابه محتوایی آنها قرار داده‌اند و یا تأثیر این کدهای اخلاقی در عملکرد کتابداران و متخصصان کتابداری را سنجیده‌اند. در ایران نیز حرکت‌هایی در جهت شناساندن اخلاق حرفه‌ای انجام گرفته است. پژوهش حاضر نیز بر آن است که آیا الف: کتابداران آشنایی، ب: تعهد، ج: اختیار به کار بست اصول اخلاق حرفه‌ای را در حین انجام وظایف خویش دارا هستند؟ تا از این رهگذر بتوان با توجه به میزان آشنایی، اعتقاد و به کار بست مفاهیم این مؤلفه‌ها، نقاط ضعف و قوت را شناسایی نمود و به مسئولین مربوطه گوشزد نمود.

روش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از نوع پژوهش‌های پس‌رویدادی است که به روش پیمایشی انجام گرفته است. جامعه

جدول 1. میزان آشنایی، تعهد و به کاربست مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای کتابداران کتابخانه‌های نهاد کتابخانه‌های

عمومی استان اصفهان

مؤلفه‌ها	آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای	به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای
برخورد بدون تبعیض با مراجعه کننده	21/3	6/3	28/7
حفظ حریم و اطلاعات شخصی مراجعه کنندگان	36/2	18/8	35/1
عدم اعمال سانسور	20/7	44/2	30/1
مالکیت معنوی و حق مؤلف	57/4	45/3	50/5
برخورد با همکاران	27/2	22/8	8/8
اجتناب از علایق شخصی	52/1	43/8	47/9
تعالی حرفه و افزایش دانش	45/3	45/3	45/3
دفاع از ارزش و اعتبار حرفه	37/2	45/1	36/2
توجه به پایگاه اجتماعی کتابداری و انجمن	47/8	45/8	47/8

جدول 2. نتایج حاصل از آزمون t در مورد آشنایی و تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای

فرضیه‌ها	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان 95%
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	-1/613	81	0/111	سطح پایین -1/3891 سطح بالا 0/1452
تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای	1/864	84	0/066	سطح پایین -0/0276 سطح بالا 0/8512

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته بوده است، بخش اول پرسشنامه سئوالات و قسمت آخر آن مربوط به مشخصات جمعیت شناختی بوده است. به منظور تدوین اقسام پرسشنامه، بیانیه‌های اخلاقی انجمن‌های کتابداری 4 کشور مطرح در حوزه کتابداری از جمله انجمن کتابداران آمریکا، انگلیس، استرالیا و کره بررسی شد و مضامین مشترک بین آنها استخراج گردیده است. هر سوال پرسشنامه دارای سه قسمت است. قسمت اول میزان آشنایی، قسمت دوم میزان تعهد و قسمت سوم امکان عمل او را در مورد اصل اخلاقی پرسیده است. به این ترتیب پرسش نامه شامل 18 سؤال سه قسمت می‌شود که روی هم 54 گویه را تشکیل داده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه از یک طرف، نمره میزان آشنایی، تعهد و امکان عمل کتابداران را به طور کلی، و از طرف دیگر، مؤلفه‌هایی از جمله؛ برخورد بدون تبعیض با مراجعه کننده (سوال‌های 1، 2 و 13)، حفظ حریم و اطلاعات شخصی مراجعه کنندگان (سوال‌های 3 و 4)، عدم اعمال سانسور (سوال‌های 5، 6 و 15)، مالکیت معنوی و حق

آماره تحقیق، تمام کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان در سال 1391 بوده‌اند که در مجموع 276 نفر بوده‌اند. به دلیل در دسترس بودن جامعه آماری نمونه‌گیری صورت نگرفت و نمونه مورد مطالعه از طریق سرشماری تعیین شد که تعداد 207 پرسشنامه برگردانده شد. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شامل جنس، سن، میزان تحصیلات، سابقه کار بوده است. جامعه مورد بررسی از نظر جنسیت 35 درصد مرد و 65 درصد زن بوده‌اند. از نظر سن 60 درصد پاسخ‌دهندگان بین 25 تا 35 سال، 30 درصد بین 36 تا 45 سال، 8 درصد پاسخ دهندگان 46 تا 55 سال و 2 درصد 56 سال بوده‌اند. از نظر میزان تحصیلات، 2 درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک تحصیلی دیپلم، 9 درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک کاردانی، 81 درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک کارشناسی، 6 درصد پاسخ‌دهندگان دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده‌اند. یافته‌ها نشان داد 55/3 درصد پاسخ‌دهندگان دارای سابقه کار بین 1 تا 5 سال، 81/6 درصد بین 6 تا 10 سال، 63/6 درصد بین 11-15 سال، 70/3 درصد بین 16 سال به بالا سابقه کار داشتند.

جدول 3. نتایج حاصل از آزمون t در مورد به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای

فرضیه‌ها	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان 95%
به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای	-18/710	78	0	سطح پایین -6/7645 سطح بالا -5/4634

یافته‌ها

در پژوهش حاضر براساس سوالات پرسشنامه و بیانیه‌های اخلاقی انجمن‌های کتابداری 4 کشور مطرح در حوزه کتابداری از جمله انجمن کتابداران آمریکا، انگلیس، استرالیا و کره مؤلفه‌هایی استخراج شد که میزان آشنایی، تعهد و به کار بستن این مؤلفه‌ها در جدول 1 نمایش داده شده است.

باتوجه به اطلاعات به دست آمده از پاسخ به سوالات پرسشنامه چنانچه جدول 2 نشان می‌دهد در پاسخ به قسمت اول سوال پژوهش «آیا کتابداران کتابخانه‌های عمومی آشنایی با اصول (مؤلفه‌های) اخلاق حرفه‌ای دارند؟» با توجه به سطح معناداری به دست آمده از آزمون $t (0/11 > 0/05)$ در مورد فرضیه اول می‌توان نتیجه گرفت که کتابداران با اصول اخلاق حرفه‌ای آشنایی دارند. هدف از این قسمت پژوهش این بوده که مشخص شود خود کتابداران با اخلاق حرفه‌ای آشنایی دارند و آیا این ضرورت را در خود احساس می‌کنند. همچنین در پاسخ به قسمت دوم سوال پژوهش «آیا کتابداران کتابخانه‌های عمومی خود را متعهد به اصول (مؤلفه‌های) اخلاق حرفه‌ای می‌دانند؟» چنانچه جدول 2 نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری به دست آمده از آزمون $t (0/11 > 0/05)$ در مورد فرضیه دوم می‌توان نتیجه گرفت کتابداران کتابخانه‌های عمومی خود را به اصول اخلاقی متعهد می‌دانند.

در پاسخ به قسمت سوم پژوهش «آیا کتابداران کتابخانه‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان اصول (مؤلفه‌های) اخلاق حرفه‌ای را در حین انجام وظایف خویش به کار می‌گیرند؟» چنانچه جدول 3 نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری به دست آمده از آزمون $t (0 < 0/05)$ می‌توان نتیجه

مؤلف (سوال 7)، برخورد با همکاران (سوال‌های 8، 16 و 17)، اجتناب از علائق شخصی (سوال 9)، تعالی حرفه و افزایش دانش (سوال 10)، دفاع از ارزش و اعتبار حرفه (سوال‌های 11 و 18)، توجه به پایگاه اجتماعی کتابداری و انجمن (سوال 12) از این 18 سؤال استخراج گردیده است، که میزان آشنایی و تعهد و به کار بستن آنها سنجیده شده است. پرسشنامه‌ها بعد از هماهنگی با رئیس اداره کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان از طریق کارتابل برای کتابداران فرستاده شد و پاسخ‌های آنها به ایمیل پژوهشگر فرستاده شد.

برای سنجش روایی پرسشنامه پس از بررسی متون مربوط به اخلاق حرفه‌ای به طور عام و اخلاق حرفه‌ای در کتابداری به طور خاص، از 5 نفر از اساتید نظرخواهی شد و پس از اعمال نظرها و پیشنهادهای آنها جهت بررسی توسط 25 نفر از مسئولان مجرب کتابخانه‌های عمومی تکمیل شد و برای بررسی پایایی پرسشنامه، قبل از توزیع بین اعضای جامعه بین 30 کتابدار کتابخانه عمومی که به صورت تصادفی انتخاب شدند، توزیع گردید و ضریب آلفای کرونباخ آن 0/86 محاسبه شد. که این رقم نشان دهنده پایایی قابل قبول پرسشنامه بوده است.

اطلاعات به دست آمده با کمک نرم‌افزار آماری SPSS در دو بخش توصیفی و تحلیلی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. آزمون‌های آماری مورد استفاده در پژوهش حاضر؛ آزمون مقایسه میانگین‌ها، آزمون کروسکال والیس (معادل آزمون آنالیز واریانس یک‌طرفه) و همچنین آزمون U-من ویتنی (معادل آزمون t دو نمونه مستقل) بوده است.

به منظور بررسی تأثیر سابقه کار در شناخت، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای در نزد کتابدار، طبق جدول 6 نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس نشان داد با توجه به سطح معناداری (کوچکتر از 0/05) به دست آمده، سابقه کار در میزان آشنایی و تعهد افراد به اصول اخلاق حرفه‌ای موثر است (به ترتیب 0/039 و 0/009) در صورتی که سطح معناداری به دست آمده (0/942) در مورد به کار بستن نشان می‌دهد که سابقه کار در به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای تأثیری ندارد. میانگین رتبه‌ها نشان

گرفت کتابداران کتابخانه‌های عمومی در حین انجام وظایف خویش اصل اخلاق حرفه‌ای را به کار نمی‌گیرند. به منظور بررسی تأثیر نوع جنسیت در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای با توجه به این که داده‌ها نرمال نبودند، از آزمون U-من یتنی (معادل آزمون t دو نمونه مستقل) استفاده شد، بر اساس جدول 4 نتایج حاصل از آزمون نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری به دست آمده ($0 > 0/05$) می‌توان نتیجه گرفت که نوع جنسیت در آشنایی، تعهد و به

جدول 4. نتایج آزمون U-من یتنی (معادل آزمون t دو نمونه مستقل) به منظور بررسی تأثیر جنسیت در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای

فرضیه‌ها	آماره آزمون	سطح معناداری
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	578/000	.368
تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای	716/500	.743
به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای	593/500	.475

جدول 5. نتایج آزمون کروسکال والیس (معادل آزمون آنالیز واریانس یک طرفه) به منظور بررسی تأثیر سن در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای

فرضیه‌ها	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	2/268	2	.322
تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای	4/075	2	.130
به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای	1/532	2	.465

جدول 6. نتایج آزمون کروسکال والیس (معادل آزمون آنالیز واریانس یک طرفه) به منظور بررسی تأثیر سابقه کار در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای

فرضیه‌ها	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	8/346	3	.039
تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای	11/666	-3	.009
به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای	.389	3	.942

می‌دهد، کسانی که سابقه کار 1-5 سال دارند نسبت به دیگران آشنایی و تعهد بیشتری دارند (جدول 7 و 8).

جدول 7. میانگین رتبه‌های آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداران

فرضیه‌ها	سابقه کار	میانگین رتبه
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	5-1	52/91
	10-5	35/62
	15-10	51/19
	15سال به بالا	42/75

کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای در نزد کتابدار تأثیری ندارد. به منظور بررسی تأثیر سن در شناخت، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای در نزد کتابدار با توجه به این که داده‌ها نرمال نبودند از آزمون کروسکال والیس (معادل آزمون آنالیز واریانس یک طرفه) استفاده شد، طبق جدول 5 نتایج حاصل از این آزمون نشان داد با توجه به سطح معناداری به دست آمده (بزرگتر از 0/05) می‌توان نتیجه گرفت که سن در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای تأثیری ندارد.

جدول 8. میانگین رتبه‌های تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداران

میانگین رتبه	سابقه کار	فرضیه‌ها
55/88	5-1	تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای
39/34	10-5	
51/06	15-10	
18/70	15 سال به بالا	

حرفه‌ای، کمک به افزایش وجهه اجتماعی کتابداری با ارائه خدمات مناسب، شناسایی نیازهای مراجعان و تلاش در تأمین آنها به عنوان مهم‌ترین عناصر اخلاق حرفه‌ای مورد توجه قرار گرفته‌اند که تا حدودی با پژوهش حاضر منطبق است (20، 19، 18).

مطالعه دیگری، نشان داد که مدیران کتابخانه‌های عمومی و دانشگاهی ایالات متحده توجه خاصی به محرمانه بودن اطلاعات مراجعان و نیز دسترسی آسان به اطلاعات دارند و به قوانین اخلاقی ALA پایبند هستند و به کتابداران در این زمینه تذکرات لازم را می‌دهند که در پژوهش حاضر نیز که مؤلفه‌های اخلاقی بر اساس منشورهای اخلاقی انجمن‌های کتابداری کشورهای مطرحی از جمله آمریکا گردآوری شده است، در خیلی از مؤلفه‌ها با پژوهش حاضر همخوانی دارد (21).

همچنین محققین دیگری، بیان داشتند که خدمات به مشتریان، کیفیت دسترسی، آزادی فکر و حفاظت از پیشینه‌ها به عنوان مهم‌ترین اصول اخلاق حرفه‌ای کتابداری و اطلاع‌رسانی مطرح می‌باشند که تا حدودی با پژوهش حاضر همخوانی دارد (22).

تحقیق دیگری نیز نشان داد که 47 درصد کتابداران کتابخانه‌های عمومی شهر تهران با معیارهای موجود آشنایی ندارند و 67 درصد مایل به داشتن منشور اخلاق حرفه‌ای و 67 درصد مایل به گذراندن کلاس‌های ضمن خدمت هستند و 70 درصد کتابداران نسبت به ضرورت آشنایی با اخلاق حرفه‌ای احساس نیاز کرده‌اند و 70 درصد کتابداران مطالعه متون تخصصی کتابداری در طول دوران خدمت را برای کتابداران ضروری دانسته‌اند که تا حدودی با یافته‌های این پژوهش همخوانی دارد (23).

مطالعه‌ای، نشان داد که در ایران کتابداران توجه زیادی به اصول

به منظور بررسی تأثیر میزان تحصیلات حرفه‌ای در شناخت، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای در نزد کتابدار با توجه به این که داده‌ها نرمال نبودند از آزمون کروسکال والیس (معادل آزمون آنالیز واریانس یک طرفه) استفاده شد، طبق جدول 9 نتایج حاصل از آزمون کروسکال والیس نشان داد با توجه به سطح معناداری به دست آمده (سطح معناداری به دست آمده بزرگ تر از 0/05) می‌توان نتیجه گرفت سطح تحصیلات در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای تأثیری ندارد.

بحث

نتایج مطالعه نشان داد کتابداران با مفاهیم اخلاق حرفه‌ای آشنایی، تعهد دارند ولی آنها را کمتر به کار می‌گیرند. همچنین نتایج نشان داد، بالاترین درصد (آشنایی، تعهد و به کار بست) به دست آمده مربوط به مؤلفه مالکیت معنوی و حق مولف و کمترین درصد (آشنایی، تعهد و به کار بست) مربوط به مؤلفه برخورد بدون تبعیض با مراجعه کننده است.

یافته‌های محققین دیگری نیز نشان داد که عواملی مانند احترام به حقوق مراجعان در مورد محرمانه بودن اطلاعات آنها، امکان دسترسی برابر و رایگان به اطلاعات، احترام به حق مولف و تلاش در رعایت آن، تلاش در تشخیص و انجام مسئولیت‌های

جدول 9. نتایج آزمون کروسکال والیس (معادل آزمون آنالیز واریانس یک طرفه) به منظور بررسی تأثیر میزان تحصیلات حرفه‌ای در آشنایی، تعهد و به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای

فرضیه‌ها	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری
آشنایی با اصول اخلاق حرفه‌ای	/242	3	/970
تعهد به اصول اخلاق حرفه‌ای	7/390	3	/060
به کار بستن اصول اخلاق حرفه‌ای	5/060	3	/162

5. در ارزیابی عملکرد کتابداران، عملکرد اخلاقی را نیز به عنوان یکی از ابعاد لحاظ شود.

نتیجه‌گیری

در مجموع کتابداران نهاد کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان در بیشتر مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای، از آشنایی و تعهد خوبی برخوردار بوده‌اند، ولی در رابطه با، به کار بستن آن دسته از مؤلفه‌هایی که آنها را در حین انجام وظایف خویش به کار نمی‌گیرند، آموزش‌ها و بازرسی‌هایی سرزده از طرف مقامات ذیربط ضروری می‌باشد؛ زیرا زمانی نیروی انسانی در سازمان‌ها مفاهیمی که با آنها آشنایی داشته و در باطن خویش به آن اعتقاد دارند را به کار می‌گیرند که اختیار به‌کارگیری آن مفهوم برای آنها ممکن باشد. بنابراین می‌توان در قالب چارچوبی مشخص، اختیار به‌کارگیری این اصول در حین انجام وظایف خویش در برابر مراجعه‌کنندگان، همکار و مقامات بالاتر را، فراهم نمود. براین مبنای کتابداران می‌توانند به انجام خدمات با کیفیت در مقابل مراجعه‌کنندگان بپردازند، تا در رقابت با تحولات سریع محیطی و فناوری سازمان‌ها در حال حاضر، آمادگی لازم برای بقای سازمان خویش را داشته باشند، زیرا مهم‌ترین تأثیر به‌کارگیری این اصول در درجه اول به وسیله مدیران و بعد کتابداران، تسهیل ارتباطات، جریان بهتر اطلاعات، و در نتیجه اشتراک دانش و بالارفتن ابتکار در بین کتابداران است، و نتیجه این پیاده‌سازی و آموزش اصول اخلاقی، چیزی جز بالارفتن کیفیت خدمات، ایجاد خلاقیت، محیط دوستانه، بقا و پویایی سازمان نخواهد بود.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاقی امانت‌داری علمی رعایت و حق معنوی مؤلفین آثار محترم شمرده شده است و سایر اصول اخلاق علمی همچون رازداری و رضایت آگاهانه، رعایت شده است.

اخلاق حرفه‌ای ندارند و در انتشارات علمی کم‌تر به این موضوع پرداخته‌اند، که با پژوهش حاضر هم خوانی ندارد (24). یکی دیگر از محققان نشان داد که ارزش‌های اخلاقی مهم به ترتیب شامل ارائه خدمات به کاربران، دسترسی یکسان همه به اطلاعات و تلاش در جهت ارتقای سطح سواد اطلاعات می‌باشد که با پژوهش حاضر تا حدودی همخوانی دارد (25). تحقیقی دیگری همچنین نشان داد که کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه اصفهان و علوم پزشکی اصفهان به مؤلفه‌هایی چون، برقراری ارتباط مثبت با همکاران در داخل و خارج از سازمان، رفتار مناسب و توأم با احترام با همه مراجعان، تلاش در شناسایی مسئولیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای، پرورش روحیه مسئولیت‌پذیری اجتماعی به تولیدکنندگان و نیازمندان و احترام به حقوق مراجعان درمورد محرمانه بودن اطلاعات مربوط به آنها بیشترین میزان توجه را نشان دادند که تا حدودی با پژوهش حاضر همخوانی دارد (8). از جمله مهم‌ترین محدودیت‌های تحقیق حاضر، جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها به دلیل پراکنده بودن شهرستان‌های استان اصفهان بوده است. در صورت پراکنده نبودن شهرستان‌ها، گردآوری داده‌های پژوهش با سرعت عمل زیادتری صورت می‌گرفت.

براساس یافته‌های پژوهش و برای بهبود آشنایی و تعهد و اختیار عمل همه کتابداران با این اصول اخلاقی، به مسئولین نهاد کتابخانه‌های عمومی، پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:

1. در دوره‌های آموزشی که برای کارکنان ستاد و مدیران کتابخانه‌ها برگزار می‌شود، به آموزش اختیار به کار بستن مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در حین انجام کار پرداخته شود.
2. از طریق مدیریت اخلاقی، این اعتمادآفرینی و فرهنگ اخلاقی¹⁵ در سازمان ایجاد، نهادینه و اجرا شود.
3. براساس اصول اخلاقی مذکور، منشور اخلاقی برای آشنایی کتابداران فراهم شود.

4. به منظور بالابردن اختیار به‌کارگیری کتابداران در رابطه با تمام این اصول و جزئیات آن مخصوصاً در موقعیت‌های دشوار از جمله برخورد برابر، همکاری کتابداران، ارتقای دانش و حرفه، کارگاه‌های آموزشی با عنوان اخلاق حرفه‌ای؛ همچنین آموزش‌های ضمن خدمت به وسیله کتابداران مجربی که سابقه پژوهش در زمینه مدیریت و اخلاق حرفه‌ای دارند، برگزار شود.

on functionality for financial applications. *Ethics in Science & Technology*; 7(3): 1-2. (In Persian).

4. Gharamaki AH. (2007). *Sentence on the professional ethics*. 3thed. Tehran: Sarmad Publication. P. 152-156. (In Persian).
5. Gharamaki AH, Derakhshani L, Rezaei Sharifabadi S. (2012). *Professional ethic in library and information science*. 1thed. Tehran: Study organization and preparing textbooks for Humanities University. Tehran: SAMT Publication. P. 45-50. (In Persian).
6. Kazempour Z, Ashrafi Rizi H, Taheri B. (2011). The attention rate of librarians in Isfahan University of medical sciences and Isfahan University to professional ethics based on ethical codes of Iranian university librarians. *Health Information Management*; 8(6): 795- 806. (In Persian).
7. Sadrifar E, Heydari Sh. (2010). *Professional ethics in the librarianship*. 3th ed. Tehran: Islamic Azad University. P. 111-112. (In Persian).
8. Koehler W. (2003). Professional values and ethics as defined by "the LIS discipline. *Journal for Library and Information Science*; 44: 119-129.
9. Mazinani A. (2008). *Library & librarianship*. 8thed. Tehran: Study organization and preparing textbooks for Humanities University Tehran: SAMT Publication. P. 236-234. (In Persian).
10. Nasrindokht M, Khorasani E. (2012). *Public library services and its practices*. 2th ed. Tehran: Librarian. P. 17-18. (In Persian).
11. Rabin R. (2001). *Principles of librarianship and information science*. Translated by: Khodameyan M. (2003). Tehran: Computer Library. P. 348-350. (In Persian).
12. Mahboobi MR, Sephrara M. (2013). Professional ethics in soil conservation farmers. *Ethics in Science & Technology*; 5(3): 25. (In Persian).
13. Salavati A, Rostami S, Rahmani M. (2013). Professional ethics and social responsibility in the hospitality industry. *Journal of Tourism Management Studies*; 8(21&22): 101-113. (In Persian).
14. Jefferson RN, Contreras S. (2005). Ethical perspectives of library and information science graduate students in the United States. *New Library World*; 106(1-2): 58-66.
15. Fallis D. (2007). Information ethics for twenty-first century library professionals. *Library Hi Tech*; 25: 23-36.

سپاسگزاری

از همه کتابداران و مسئولان اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان اصفهان که در این پژوهش محقق را یاری رساندند، سپاسگزاری می‌شود.

واژه‌نامه

1. Ethics	اخلاق
2. Professional Ethics	اخلاق حرفه‌ای
3. Professional Ethics Principles	اصول اخلاق حرفه‌ای
4. Code of Ethics	منشور اخلاقی
5. Librarians	کتابداران
6. Library Associations	انجمن‌های کتابداری
7. Job Commitment	تعهد کاری
8. Professionalism	حرفه‌ای بودن
9. The Public Libraries Institution	نهاد کتابخانه‌های عمومی
10. Librarians Professional Ethics	اخلاق حرفه‌ای کتابداران
11. Social Responsibility	مسئولیت پذیری اجتماعی
12. Information Ethics	اخلاق اطلاع رسانی
13. Confidentiality	محرمانگی
14. Privacy Policy	حفظ حریم شخصی
15. Ethical Culture	فرهنگ اخلاقی

منابع

1. Ansari M, Rahmani Ushanlooi H, Seifi S. (2012). Influence of professional ethics of employees on the loyalty of customers of banks. *Ethics in Science & Technology*; 7(4): 3. (In Persian).
2. Esfandiari Moghadam A, Hasanloo S. (2010). View members of the association of Iranian library and information professional ethics to accounting. *Ethics in Science & Technology*; 5(1,2): 48. (In Persian).
3. Etemadi H, khalilpoor M, Taghipooriyan Y. (2012). Influence of professional ethics of a accountants rely

16. Farmahini Farahani M, Farmahini Farahani F. (2014). The study on professional ethics components among faculty members in the engineering. *Social and Behavioral Sciences*; 116: 2085 – 2089.
17. Ghabadifar MA, Mossalinegad L. (2013). The extent of compliance with the codes of professional ethics in occupational therapy Jahrom University of medical sciences. *The Journal of Ethics in Education*; 2(2): 1-7.
18. Smith M. (1997). Information ethics. *Annual Review Science and Technology*; 32: 339-366.
19. Rubin R, Froehlich T. (1997). Ethical aspects of library and information science. In: Kent A, Lancour H, Nasri WZ, Daily JE. (ed).. *Encyclopedia of library and information science*. New York: M. Dekker.
20. Koehler WC, Pemberton JM. (2000). A search for core values: towards a model code of ethics for information professionals. *Journal of Information Ethics*; 9(1): 26-54.
21. Magi T. (2008). A study of US library directors' confidence and practice regarding patron confidentiality. *Library Management*; 29(8, 9): 746-756.
22. Tagoddini O, Sadrifar E, Sadatmosavi A. (2011). Check the level of the public library librarians in Tehran with the professional accounting ethics standards. *Journal of Library and Information*; 6: 56-70.
23. Dole WV, Hurych JM, Koehler W. (2000). Values for librarians in the information age: an expanded examination. *Library Management*; 21(6): 285-297.
24. Kokabi M. (2009). Where is information ethics in Iranian library and information science publications and services? *Journal Information Systems Evaluation*; 12(1): 89-94.
25. Mosavizade Z. (2003). Ethical values of librarianship and information science specialists from the viewpoint of Iran. *Book Journal*; (4): 13-24. (In Persian).